

Michael Hauser, Ph.D. (*1972) působí ve Filosofickém ústavu Akademie věd ČR a přednáší na Pedagogické fakultě UK v Praze. Je zakladatelem občanského sdružení Socialistický kruh, které se zabývá levicovou teorií a jejím šířením v českých zemích. Je autorem knih *Adorno: moderna a negativita* (Praha: Filosofie, 2005), *Prolegomena k filosofii současnosti* (2007), editorem sborníku *Sociální stát a kapitalismus* (Praha: Svoboda Servis, 2007). Publikuje v *Salonu – literární příloze deníku Právo, Literárních novinách, A2, Hostu*. Přeložil knihu Slavoje Žižka *Nepolapitelný subjekt* (Chomutov: L. Marek, 2007).

Michael Hauser

Odpovědi na tři otázky

documenta 12

Je modernita naší antikou?

Ano, protože modernita je to, bez čeho nelze být, jako nelze být bez antiky. Pokud nastane její anihilace, jako zázrakem se zvětšuje nostalgie po tom, co jsme ztratili a přicházejí její návraty. Je to podobné jako s návraty antiky v minulosti (naposledy v klasicistních obdobích avantgardních tvůrců). Jak to říkal Marx? Antické umění přesahuje rozměry tehdejšího socio-ekonomického uspořádání a působí jako paradigma, ale jako paradigma, které už nelze nikdy naplnit. Konfrontace s antickým uměním většinou končí ztroskotáním, ale toto ztroskotání často způsobuje, že se objevuje umění nové, které „jde vlastní cestou“. Jedním z nejproduktivnějších ztroskotání tohoto druhu je Wagner, jenž svými hudebními slavnostmi v Bayreuthu napodoboval athénské velké Dionýsie. Jeho „nepravdivost“, již si všiml už Nietzsche a kterou analyzoval Adorno, byla jedním z bodů, vůči kterým se vymezila hudební avantgarda, viz Stravinského *Svěcení jara*. Modernita je naší antikou v tom, že poskytuje podobné paradigma, které se navrácí a které nelze naplnit. Jeho funkcí je vyvolávat selhávající opakování. Představuje prostředkující formu, která slouží k tomu, aby se mohl zformovat nový obsah, který si pak nalezne formu jinou, odpovídající tomu, co v ní vzniklo. Ale s postmodernou se to má jinak. Dá se chápat jako kontrapozice, ve které nastává odmocnění a zánik formy jako vztažného bodu a děje se tak kvůli osvobození obsahu od formy (pod heslem odpoutání singularity). Jenže se začíná ukazovat, že toto osvobození vede do slepé uličky – obsah zbavený formy a donekonečna rozptylován se nakonec mění v Nic, přestává existovat i jako singularita.

Osvobození od formy je zánikem singularity. Otázka je, jak se dostat do další fáze, ve které se svoboda spojí s formou (forma jako to, co umožňuje svobodu a podmiňuje obsah). Tato třetí fáze by představovala návrat modernity, jenž by se podobal návratu antiky po středověku – byl by to nutný návrat minulé formy, který umožní vytvoření nového obsahu po rozkladu všech forem. Naplnění postmoderny je v jejím překonání, které spočívá v návratu modernity jako podmínky umění po konci umění. Tento návrat by se podobal všem návratům – byl by to nový začátek. Znovu-zrození, re-naissance je především zrozením nového, které je zprostředkováno oživením „mrtvé“ paradigmatické formy. Modernita je naší antikou, protože poskytuje formu, která je dočasně nutná – renesance není kříšením antické mrtvoly, nýbrž kříšením živého, jediným východiskem z mrtvého bodu, na němž uvízli živí. Necht' mrtví křísí mrtvé. Při kříšení mrtvého se křísí vždy někdo jiný – ti, kteří žijí.

Co je holý život?

Holý život je kategorie, kterou lze začít znovu uplatňovat. V nešťastné době tzv. státu blahobytu byl tento pojem nesrozumitelný – byl minulostí, byl to námět starých malířů a spisovatelů, byla to vzpomínka na život na dalekém ostrově nedostatku. Nyní se „holý život“ začíná objevovat jako reálná možnost (nikdo nemá jistotu, zda se jednoho dne nepropadne na dno společnosti), ale stále nevíme co s tím – je to opravdu tak, že znovu existuje život zbavený všech kulturních, společenských, vztahových významů, redukováný na boj o přežití? Holý život je metaforou boje o přežití, který se jevil jako archaický. Nové století je návratem předminulého. Prézens je plusquamperfektum. „Holý život“ je traumatická kategorie, vytlačovaná do politického nevědomí, neboť nejsme zvyklí používat pro současnost čas předminulý. Ale mnozí tajně doufali, že se „holý život“ znovu objeví, protože byli zoufalí z idiocie „šťastného života“ v pozdně kapitalistické společnosti nadbytku. Znovuobjevení holého života má v sobě něco osvobozujícího, je to materializace kritického společenského myšlení, které už ztrácelo víru v samo sebe. Nyní je tu past cynismu: víme, že se život mnoha lidí redukuje na holou existenci, ale naučili jsme se s tím žít – je to „přirozené“. Z pasti cynismu se nedostaneme tím, že začneme srovnávat – naši mizérii s „celkovou kvalitou života“ v šedesátých letech našich matek nebo babiček. Takové srovnávání je podezřelé, neboť se při něm ukazuje nejen bída současnosti, ale i bída minulosti (šedesátá léta jako topos zlatého věku se nasvěcují z hlediska

současnosti, jejíž mizérie, jak lze vytušit, byla zasetá právě v šedesátých letech – „kulturní revoluce“ západních studentů jako podhoubí postmodernismu, Cohn-Bendit s image revolucionáře legitimizující mocenskou politiku EU). Současnost a minulost v tomto směru patří k sobě – v postmoderně lze vidět naplnění kulturní revoluce šedesátých let. „Holý život“ sám je východisko, i když je nejprve vnímán jako cizorodý prvek v našem pojmovém univerzu. Holou existenci je zatím obtížně reprezentovat v přítomnosti, a proto se učíme plusquamperfektum – aktualizuje se Brecht, Steinbeck, Dickens, Hugo. Holá existence je traumatický bod, který trhá neprodyšně uzavřený konzumně-ideologický svět znázorněný Adornem, Marcusem, Debordem. Mnozí si oddychli: revoluce nemusí být jenom kulturní.

Co dělat?

Hegel psal o konci umění, Fukuyama o konci dějin. První věc je, že ani jeden z nich nemusí mít pravdu. Hegelův soud o konci umění byl vyvrácen (aspoň dočasně) avantgardou, Fukuyamův názor je přinejmenším nalomen tím, že dějiny se valí nekontrolovatelně dál a vznikají nejrůznější katastrofická fantasmata. Je na místě zbavit se endismu – vše důležité skončilo a nyní přicházejí persifláže, koláže, hry, instalace... Tedy konec endismu. Druhou potřebnou věcí je obnovit víru v umění a v politiku navzdory současnému umění a politice („postpolitice“), tedy akt, který se vymyká dnešnímu kontextu. Hlavní potíž je, že v umění převládla reflexivita, kterou Hegel spojoval s jeho koncem – umění se stává reflexí pozice umění v současném světě, reflexí své nemožnosti. Avantgardě se podařilo tuto reflexivitu ukončit tím, že zaujala ironickou distanci vůči dané společnosti – nebudeme se zabývat pozicí umění v tomto světě, protože tento buržoazní svět se tak jako tak rozpadá. Nám běží o to, jak umění do této současnosti vkládá prvky osvobozeného světa, v němž se prolne umění a socio-ekonomická realita. Paradoxem je, že v postmoderním pozdním kapitalismu došlo k podobnému prolnutí – estetika se stala produkčním faktorem (estetická hodnota zboží je důležitější než hodnota užitná). Rozdíl mezi tímto dvojím uskutečněním umění je v tom, že jeho postmoderní verze se zakládá na expanzi směny do umění (umění jako zboží), kdežto v emancipované společnosti zbavené zbožní směny má umění svou svobodu rozšířit do reality. Ale možná jsme příliš lpěli na umění a nedovedli se smířit s jeho podmíněností. I když přichází jeho konec a umění přežívá pouze jako reflexe své negace, objevuje se znovu možnost, že tato ztráta umění bude konstitu-

tivní pro umění budoucnosti (pokud přijde) – to by mohlo být negací této negace. Nakonec je však tato možnost spojena s novým začátkem politiky, ve které se objeví perspektiva jiného světa. Tak jako u avantgardy je také dnešní umění ve vzájemné závislosti na převracující politice – čím více nadějí na osvobodivý socio-ekonomický zlom, tím více bezprostřední energie v umění a naopak, čím uzavřenější je situace, tím více reflexivity v umění. Hlavní otázkou umění by bylo, co dělat v politice, hlavní otázkou politiky, jak se přiblížit umění.